

wie van hen de meeste armen gratis had behandeld, kreeg een eervolle vermelding en een mooie medaille. Desondanks moest het *middel der koepokinenting, door Goddelyke voorziening aan het menschdom toegeschikt, en proefondervindelyk zoo heilzaam bevonden*, zodra er pokken waren gekonstateerd, weer met klem worden aanbevolen. Omdat vooral de armen hun kinderen weigerden te laten behandelen, klaagden de vooraanstaanden. En waarschijnlijk hadden ze gelijk, al vraag ik me af of die talrijke schare armen dat nu wel uit onverschilligheid deed. Er blijkt wèl duidelijk uit, hoezeer de macht van de overheid tekort schoot om de naleving van voorschriften af te dwingen; trouwens, aan de overheid kan worden verweten, dat er in perioden waarin geen pokken heersten geen activiteiten werden ondernomen om het vaccineren te bevorderen. Maar ja, er was voldoende ander werk te doen. Dat excuus zullen de artsen ook wel hebben gebruikt als ze niet telkens weer de verloederde armenwoningen binnen drongen om het nut van de vaccinatie te bespreken.

Waarschijnlijk heerste er een vrij grote onverschilligheid, zolang er niets aan de hand was, nog vergroot door de gedachte, dat de vaccinatie, waar de artsen het eigenlijk ook nog niet helemaal over eens waren, ook nog best kon worden toegepast als er een epidemie dreigde. Misschien trof de onderwijzers geen blaam, want tegen de tijd dat de kinderen naar school gingen waren de meesten al besmet geweest.

De houding van de armen blijft moeilijk te begrijpen, want ze hielden echt wel van hun kinderen. Misschien dachten ze, dat er tegen pokken niet echt iets viel te doen. De geruststellende en overtuigende oproepen van de overheid in de kranten kregen ze waarschijnlijk niet onder ogen, of beter, die lazzen ze niet.

De dokter werd pas geroepen als ze erg ziek waren en werd dan wellicht met wantrouwen tegemoet getreden. Zouden die deftige artsen de *kostbare panden welke door hunne zorgeloze ouders worden opgeofferd* niet als proefkonijn beschouwen met hun praatjes over gratis behandeling? Trouwens, om die gratis behandeling te krijgen moest je met het kind nog een eind lopen ook! Wantrouwen tegenover de dingen die uit die andere wereld, die van de rijken, over hen kwamen kan best een rol hebben gespeeld. Iets wat zolang een onafwendbaar noodlot was geweest kon toch niet zomaar opeens verdwijnen. Religiøuze motieven zullen bij de armen wel geen grote rol hebben gespeeld, want ze waren niet zo vroom, dat ze elk ogenblik met bijbelteksten konden gaan scherpen. Ze zullen wel hoopvol hebben geprobeerd zich met de oude geneesmiddelen te redden en eerder een bezoek aan de vertrouwde kwakzalver hebben gebracht dan aan een ziekenhuis waar ze mogelijk nog voor het een of ander werden geregistreerd ook.

P. D. 't Hart

VAN MONUMENT TOT MANUSCRIPT

- de herdenking van de Unie van Utrecht te Amsterdam in 1879 -

In de hoofdstad van ons land is dit jaar de herdenking van de Unie van Utrecht, mede door de ruime aandacht die de media aan de gebeurtenissen hebben besteed, niet ongemerkt voorbij gegaan. Minder bekend is het echter, dat een eeuw geleden aldaar activiteiten werden ontplooid die betrekking hadden op het derde eeuwfeest van de Unie.

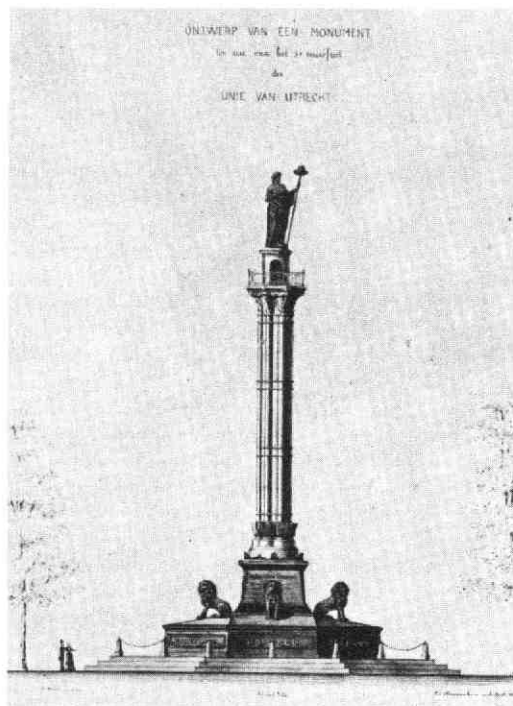
Mr. J. H. van den Hoek Ostende heeft in het mei/juni nummer van het maandblad van het Genootschap Amstelodamum deze gebeurtenissen, aan de hand van Amsterdamse archivalia, op een rij gezet en verwerkt in een artikel, genaamd „de herdenking van de Unie van Utrecht te Amsterdam in 1879”.

De burgemeester van Amsterdam, jhr. mr. C. J. A. den Tex, ontving in december 1877 een aan het gemeentebestuur gericht schrijven van mr. A. R. Falck, secretaris van de Hoofdc commissie tot Viering van de Unie van Utrecht. In een begeleidende circulaire werd verzocht een plaatselijke commissie te vormen, die door het inzamelen van geldelijke bijdragen mee zou kunnen helpen een „Nationaal Gedenkteken” te Utrecht

op te richten. De burgemeester stond hier zeer positief tegenover.

Spoedig was dan ook een dergelijke commissie gevormd, onder zijn ere-voorzitterschap. Er werd een circulaire ontworpen, waarin gevraagd werd om geldelijke steun voor dit doel.

„Met het oog op de groote beteekenis die de Unie van Utrecht voor ons geheele vaderland heeft gehad en in de gevolgen nog heeft, roepen wij met vol vertrouwen de medewerking van al onze stadgenooten in, om door het verleenen van een krachtigen geldelijken steun de Hoofdc commissie in staat te stellen een gedenkteeken te doen verrijzen duurzaam van inhoud en schoon van vormen, dat tot den beschouwer spreekt en hem de overtuiging schenkt, dat de Nederlander niet alleen den moed, het beleid en de opoffering der vaderen weet te waarderen, en de vereeniging onder het Huis van Oranje tot stand gebracht op hoogen prijs stelt, maar tevens een diep gevoel heeft voor alles wat schoon en harmonisch is, en het licht der kunst dat in de 17de eeuw onder de Unie van Utrecht zoo glansrijk schitterde, ook thans nog onder

*Ontwerp van het nationaal gedenkteken op het voormalig bolwerk Lepelenburg, 1878
(Gem. archiefdienst Amsterdam, archief van de plaatselijke commissie tot viering van de Unie van Utrecht, inv. 1)*

het Koninkrijk der Nederlanden blinkt. Amsterdam zal voorzeker niet achter blijven, om van hare warme belangstelling te doen blijken . . .”.

De plaatselijke commissie was wél van mening dat geen ontvangen gelden besteed mochten worden aan eventuele festiviteiten te Amsterdam; deze moesten tot de stad Utrecht beperkt blijven!

Wat de reden ook geweest mag zijn, de opbrengst van de actie, waarbij 1889 Amsterdamse adressen bereikt werden, was uiterst teleurstellend: na aftrek van de druk- en verzendkosten bleef slechts een bedrag van f 507,68 over, dat aan de hoofdcommissie te Utrecht gegeven kon worden. Het was een schrale troost, dat de opbrengst in andere steden, waar ook plaatselijke commissies waren opgericht, ook niet groot bleek te zijn. Rotterdam en 's-Gravenhage hadden nauwelijks meer opgebracht, terwijl het dorp Maarssen f 835,- bijeengebracht had! Alleen Utrecht sprong eruit met f 8.580,25.

De hoofdcommissie, op 22 februari 1879 te Utrecht vergaderd, moest dan ook tot de konklusie komen dat het gedenkteken bij lange na geen haalbare kaart was.

Plaatselijke commissies kregen weer de beschikking over hun ingezamelde geld.

De Amsterdamse commissie vergaderde op 12 mei 1879 voor het laatst. Op verzoek van de donateurs

werd een gedeelte van het bedrag aan hen geretourneerd. Het resterende bedrag ad. f 371,58 werd, op voorstel van de eerste burger, geschonken aan de universiteitsbibliotheek aldaar en bestemd voor de aankoop van geschriften die betrekking hadden op de Unie van Utrecht.

Het genoemde artikel is een waardevolle aanvulling op hetgeen de heer dr. D. P. Snoep in het jaarboek Oud-Utrecht 1978 over de Unie-vieringen heeft verhaald. Vooral het enthousiasme en de inzet van burgemeester Den Tex om in Utrecht iets monumentaals te doen verrijzen, is opmerkelijk. Zou Utrecht in zijn studententijd indruk op hem hebben gemaakt?

F. Schoonheim

In het Jaarverslag 1978 van Oud-Utrecht (voorgelezen tijdens de ledenvergadering van 15 mei j.l. en te publiceren in het Jaarboek 1979) komt een zin voor waaruit begrepen zou kunnen worden dat onze vereniging geen actiegroep wil zijn.

Naar aanleiding van de discussie daarover tijdens de ledenvergadering is het interessant het Utrechts Nieuwsblad van 2 juni j.l. te citeren (p. 26) dat op zijn beurt een stelling citeert bij het proefschrift van dr. A. H. M. van Schaik: „Een vereniging als Oud-Utrecht zou de rol van pressiegroep tegen sloop en kaalslag minder moeten schuwen”.

Jean Penders

MAANDBLAD

oud-utrecht

52e jaargang - nummer 6 - juni 1979

Voorzitter:

A. H. R. Hoogezand, Zandpad 87, Breukelen, tel. (03462) 2362.

Secretaris:

D. P. Snoep, p/a Centraal Museum, Agnietenstraat 1 Utrecht, tel. (030) 31 55 41.

Penningmeester:

J. F. J. Hoeting, Tempellaan 3, De Bilt, tel. (030) 760645, girorekening 57 55 20.

Administratie:

mevr. M. Uittenbogaard-van Terwisga, Titus Brandsmalaan 17, Vleuten, tel. (03407) 1986.

Redactie:

G. J. Röhner, p/a Alexander Numankade 199, 3572 KW Utrecht, tel. (030) 71 18 14.

C. H. Staal, Zuilenstraat 3 bis, Utrecht, tel. (030) 31 53 28.

A. H. M. van Schaik, Turkooslaan 124, Utrecht, tel. (030) 88 75 32.

E. de Jong, Kromme Nieuwe Gracht 45, Utrecht.